

УДК 341

DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v4.2022.19>

С. Я. Кавин
аспірант кафедри європейського права
факультету міжнародних відносин
Львівського національного університету імені Івана Франка
orcid.org/0000-0002-6189-3848

ДО ПИТАННЯ ПОНЯТТЯ «ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ» В НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Стаття присвячена дослідженню основних наукових підходів до визначення поняття «інформаційної безпеки», також представлено огляд наукових юридичних досліджень в яких аналізуються підходи щодо розуміння змісту поняття «інформаційна безпека» як правового явища, що є важливим фактором в системі забезпечення безпечного розвитку інформаційного суспільства й держави. В цьому контексті проаналізовано багатоплановість поняття «інформаційна безпека», оскільки багатоаспектність розуміння цього поняття ускладнює процес створення відповідного уніфікованого правового та нормативного підґрунтя. А розробка законодавчої бази інформаційної безпеки будь-якої держави є необхідною мірою і важливою складовою в системі захисту інформаційного простору під час визначення соціально-економічних та політичних напрямків її розвитку. Зокрема підкреслюється, що інформаційна безпека формується як комплексне завдання, яке створює баланс між потребою в інформації та необхідністю ефективного використання наявного інформаційного ресурсу. На основі проведеного наукового дослідження сформовано узагальнене визначення категорії «інформаційна безпека» як соціального явища та правового чинника суспільних інформаційних відносин. Зокрема підкреслено, що інформаційна безпека – це стан суспільних відносин при яких забезпечується повноцінне і ефективне функціонування інформаційної системи на основі реалізації комплексу організаційних та правових заходів щодо захисту від зовнішніх інформаційних загроз. Передбачено правові норми за допомогою яких забезпечувався б захист інформаційного простору, виходячи з основних принципів міжнародного права, які володіють вищою імперативною юридичною силою. Також виділено поняття інформаційної безпеки з позиції реляціоналістського підходу, оскільки в цьому випадку обумовлюється сприйняття інформаційної безпеки як виду суспільних правовідносин, що виникають в інформаційній сфері на основі актів інформаційного законодавства.

Ключові слова: міжнародна інформаційна безпека, інформаційні правовідносини, інформаційний простір, інформаційне законодавство, інформаційний ресурс.

Kavyn S. Y. ON THE ISSUE OF THE CONCEPT OF «INFORMATION SECURITY» IN NATIONAL AND INTERNATIONAL LAW

The article is dedicated to the study of the main scientific approaches to the definition of the concept of “information security”. Also there is presented an analysis of an overview of scientific legal studies in which approaches to understanding the meaning of the concept of «information security» as a legal phenomenon, which is an important factor in the system of ensuring the safe development of the information society and the state. In this context, the multifaceted nature of the concept of «information security» is analyzed, since the multifaceted understanding of this concept complicates the process of creating an appropriate unified legal and regulatory basis. Specifically, the development of the legislative framework of the information security of any state is a necessary measure and an important component in the system of protection of the information space during the determination of socio-economic and political directions of its development. In particular, it is emphasized that information security is formed as a complex task that creates a balance between the necessity for information and the necessity for effective use of the available information resource. On the basis of the conducted scientific research, a generalized definition of the category “information security” was formed as a social phenomenon and a legal factor of public information relations. In particular, it was pointed out that information security is a state of social relations in which the full and effective functioning of the information system is ensured based on the implementation of a set of organizational and legal measures to protect against external information threats. Legal norms are foreseen which ensure the protection of the information space, based on the basic principles of international law, which have the highest imperative legal force. The concept of information security from the standpoint of the relational approach is also highlighted, since in this case the perception of information security is determined as a type of social legal relations arising in the information sphere on the basis of acts of information legislation.

Key words: international information security, information legal relations, information space, information legislation, information resource.

Постановка проблеми. Забезпечення інформаційної безпеки на рівні держав, розпочинається із визначення правових засад регулювання відносин між усіма суб'єктами, тобто тих основ та головних принципів, на яких ґрунтується регулювання державою суспільних відносин. Незважаючи на велику кількість досліджень в науково-дослідному просторі котрі присвяче-

ні найрізноманітнішим аспектам інформаційної безпеки, ще досі існують розбіжності та прогалини щодо розуміння такої правової категорії як «інформаційна безпека». Відповідно, це затримує розвиток системи забезпечення інформаційної безпеки та цим самим створює фундамент для підриву системи безпеки в умовах інформаційної агресії та його правових засад.

Результати аналізу наукових публікацій:

Проблемі визначення основоположного поняття «інформаційна безпека», присвячені роботи зарубіжних теоретиків – Д. Белла, С. Тоффлера, Т. Стоун'єра, А. Турена, У. Дайзарда, М. Кастельса, Й. Масуди та ін. Правові й організаційні основи захисту інформації розкриваються в дослідженнях українських вчених Б. Аверянова, О. Баранова, О. Копиленка, Б. Кормича, В. Погорілка, Г. Почепцова та ін.

Проблематика, пов'язана із визначенням дефініції інформаційної безпеки, була предметом наукових досліджень вітчизняних та іноземних авторів. Зокрема, вітчизняні дослідники, які присвятили свої роботи представленій тематичі – І. Арістова, К. Беляков, О. Довгань, О. Дзьобань, О. Золотар, Р. Калюжний, О. Качан, В. Ключко, Б. Кормич, С. Магда, А. Марущак, О. Мартин, А. Мащенко, О. Олійник, Є. Скулиш, О. Соснін, М. Требін, Н. Тульба, В. Цимбалюк та ін. Серед іноземних дослідників слід відмітити Хоффман Л. Дж., Alkhudhayr F., Alfarraj S., Aljameeli B., Elkhdiri S., Yakhutlov U. M., Wenqi X., Huiting G., Suyu W., Mukundan N. R., Prakash Sai L., Chellappa Ramnath K., Paul A. Pavlou. Цікавими є роботи Lundgren, B., [35] Möller, N., [35] Gupta, A., [36] Kolkowska, E., [37] Hedström, K., [37] Karlsson, F., [37] Parker, D. B., [38] von Solms, B. [39] Разом з тим, багатоаспектність розуміння поняття інформаційної безпеки, а відповідно міждисциплінарність дослідження проблем пов'язаних з цим, не дозволяє спрямувати всі зусилля на створення належного правового та нормативного підґрунтя досліджуваного феномену. Відповідно вказана проблематика потребує дальшого розвитку.

Мета – оцінка основних підходів до визначення категорії «інформаційна безпека» в теорії права та правових засад її забезпечення на основі огляду юридичних джерел в яких аналізується інформаційна безпека як політико-правове та правовий чинник суспільних інформаційних відносин.

Виклад основного матеріалу. Насамперед, відзначимо що термін «інформаційна безпека», знайшов свій юридичний вираз на законодавчому рівні в Концепції Національної програми інформатизації (затверджена Законом України від 4 лютого 1998 року № 75/98-ВР /із змінами внесеними згідно із Законами № 3421-IV від 09.02.2006, № 3610-VI від 07.07.2011, № 406-VII від 04.07.2013, № 440-IX від 14.01.2020, № 720-IX від 17.06.2020, № 1089-IX від 16.12.2020/). Відповідно до цього нормативно-правового акту інформаційна безпека – це комплекс нормативних документів з усіх аспектів використання засобів обчислювальної техніки для оброблення та зберігання інформації обмеженого доступу; комплекс державних стандартів із документуван-

ня, супроводження, використання, сертифікаційних випробувань програмних засобів захисту інформації; банк засобів діагностики, локалізації і профілактики комп'ютерних вірусів, нові технології захисту інформації з використанням спектральних методів, високонадійні криптографічні методи захисту інформації тощо [1].

Наукове закріплення дефініції «інформаційна безпека» безпосередньо пов'язане з осмисленням суті глобальної диджиталізації й вивчення змісту процесу формування інформаційного суспільства.

Одне із перших визначень поняття інформаційної безпеки було сформульоване Л. Дж. Хоффманом, зокрема він вважав, що інформаційна безпека – це стан інформації, у якому забезпечується збереження визначених політикою безпеки властивостей інформації [29, с. 34].

Сприйняття інформаційної безпеки як стану інформації або стану захищеності цієї інформації є найбільш поширеним з-поміж інших підходів до сутності досліджуваного феномену. Так, на думку Б. А. Кормича, інформаційна безпека – це стан захищеності встановлених законодавством норм та параметрів інформаційних процесів та відносин, що забезпечує необхідні умови існування держави, людини та суспільства як суб'єктів цих процесів та відносин [12, с. 109].

Поняття інформаційної безпеки як стану, знайшло своє відображення також у чинній Стратегії інформаційної безпеки (затверджена Указом Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021), відповідно до якої інформаційна безпека України – складова частина національної безпеки України, стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, інших життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави [2].

Дані визначення поняття інформаційної безпеки сформульовані з позиції статусного підходу.

З позиції ж концептуального підходу, інформаційна безпека сприймається як рівень захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави в інформаційній сфері від зовнішніх та внутрішніх загроз [9, с. 223].

Тут важливо відмітити: якщо статусний підхід обмежується констатацією певного становища інформаційної безпеки, то концептуальний підхід передбачає диференційний підхід до визначення інформаційної безпеки, сутність якого полягає у визначенні її рівнів у певних суб'єктів та у певні проміжки часу.

У межах концептуального підходу, дослідження інформаційної безпеки акцентоване на можливості соціальних та інформаційних систем ефективно функціонувати в умовах активізації зовнішніх та внутрішніх загроз. В цьому контек-

сті, К. Захаренко визначає інформаційну безпеку як спроможність системи протистояти випадковим або навмисним внутрішнім і зовнішнім загрозам [8, с. 212].

Досить поширеним є підхід, за якого досліджуване явище розуміється як суспільні (соціальні) відносини. Так, Р. Калюжний та В. Цимбалюк вважають, що інформаційна безпека – це вид суспільних інформаційних правовідносин щодо створення, підтримки, охорони та захисту бажаних для людини, суспільства і держави безпечних умов життєдіяльності; суспільних правовідносин, пов'язаних із створенням, розповсюдженням, зберіганням та використанням інформації [10, с. 110]. О. Крюков в цьому форматі, формулює визначення інформаційної безпеки як суспільних правовідносин щодо процесу організації створення, підтримки, охорони та захисту необхідних для особи (людини чи юридичної особи, установи, підприємства, організації), суспільства і держави безпечних умов їх життєдіяльності; суспільних правовідносин, пов'язаних з організацією технологій створення, розповсюдження, зберігання та використанням інформації (відомостей, даних, знань) для забезпечення функціонування і розвитку інформаційних ресурсів людини, суспільства, держави [16, с. 3].

Варто зауважити, що обидва визначення мають надзвичайно широкий характер, відносячи до складу інформаційної безпеки явища, які скоріше охоплюються категорією «інформаційна діяльність». Разом з тим, розуміння інформаційної безпеки саме як відносин уточнює предмет правового регулювання, полегшуючи завдання як науковця, так і нормотворця.

Важливим є формулювання поняття інформаційної безпеки як об'єкта злочинного посягання, зокрема – це врегульований нормами права порядок суспільних відносин у частині реалізації інформаційної потреби фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави, проти якого спрямоване суспільно небезпечне діяння [17, с. 359].

В цьому контексті можна відмітити, що визначення поняття інформаційної безпеки з позиції юридичного реалізму обумовлює сприйняття інформаційної безпеки як виду суспільних правовідносин, що виникають в інформаційній сфері на основі актів інформаційного законодавства з метою приведення об'єктів інформаційної безпеки у бажаний для держави і суспільства стан.

Досить цікавим є інструментальний підхід, щодо визначення феномену інформаційної безпеки, зокрема, інформаційна безпека сприймається як сукупність засобів забезпечення інформаційного суверенітету України, захисте інформаційної сфери від зовнішніх і внутрішніх інформаційних загроз. Ця безпека має включати ефективну протидію сукупності інформаційних загроз [25, с. 63].

З позиції протекціоністського підходу, який є досить розповсюдженим серед іноземних науковців, інформаційна безпека ототожнюється із захистом. Зокрема, в дослідженнях Alkhudhayr F., Alfarraj S., Aljameeli B., Elkhdiri S., інформаційна безпека визначається як захист інформації, системи та апаратного забезпечення, які використовують, зберігають і передають інформацію, для забезпечення цілісності, конфіденційності та доступності даних, а також захищені операційні процедури [30]. В наукових дослідженнях Yakhutlov U. M., Wenqi X., Huiting G., Suyu W. Інформаційна безпека визначається як ступінь захисту, інтеграції та доступності інформації та засобів її обробки [32, с. 108].

Такої ж позиції щодо визначення інформаційної безпеки дотримуються і деякі українські вчені, зокрема О. Дзьобан та Є. Мануйлов зазначають, що, інформаційна безпека – це і захист інформації, і захист від інформації [7, с. 50].

Відповідно на основі існуючих формулювань стосовно інформаційної безпеки, можна зазначити, що представлений підхід до сутності інформаційної безпеки обумовлює сприйняття останньої як захисту інформації (інформаційних ресурсів, систем, засобів забезпечення) та захисту суспільства від деструктивних інформаційних впливів.

В наукових дослідженнях Mukundan N. R., Prakash Sai L. слід відмітити наявність підходу, за якого інформаційна безпека визначається як збереження конфіденційності, цілісності та доступності інформації; а також інших її властивостей, таких, як автентичність, підзвітність, невідомість [33, с. 1]. В цьому контексті, О. Литвиненка трактує інформаційну безпеку, як єдність трьох елементів: забезпечення захисту інформації; забезпечення захисту й контролю національного інформаційного простору; забезпечення належного рівня інформаційної достатності [19].

Дуже важливим в розумінні інформаційної безпеки є процесуальний підхід, згідно з яким інформаційна безпека представляється, як процес або сукупність процесів, які виникають і протікають в інформаційних та соціальних системах і призначені для досягнення цілей публічного управління в інформаційній сфері. В цьому контексті О. Шумейко зазначає, що інформаційна безпека – це одна з характеристик інформаційної системи, тобто інформаційна система на певний момент часу володіє деяким станом (рівнем) захищеності, а захист інформації – це процес, який повинен виконуватися неперервно на всьому протязі життєвого циклу інформаційної системи [27, с. 2].

В роботах деяких дослідників інформаційна безпека ототожнюється з комплексом дій з інформаційними системами, зокрема, польські дослідники, поняття інформаційної безпеки визначають як сукупність дій, методів і процедур, здійсню-

ваних уповноваженими особами і спрямованих на забезпечення цілісності збирання, зберігання та обробки інформаційних ресурсів шляхом їх захисту від небажаного, несанкціонованого поширення, модифікації або знищення [34].

Зосередження уваги на внутрішньому суб'єктивному сприйнятті інформаційної безпеки, формує наступне поняття інформаційної безпеки, яке до речі досить часто зустрічається в дослідженнях науковців, а саме: «відчутна інформаційна безпека», яка визначається як суб'єктивна ймовірність, з якою споживачі інформації вважають, що їхня особиста інформація не буде переглядатися, зберігатися або змінюватися неналежними сторонами під час транспортування або зберігання у спосіб, що відповідає їхнім впевненим очікуванням [31].

Цілий ряд фахівців у галузі інформаційного права наголошують на багатоплановості поняття «інформаційна безпека», зокрема підкреслюється, що «інформаційна безпека і, головне, її забезпечення формується як комплексне завдання, яке створює баланс між потребою в інформації великого різноманіття суб'єктів та необхідністю розумно використовувати наявний інформаційний ресурс під девізом «не зашкодь» [14, с. 97]. Відповідно, багатоаспектність розуміння поняття інформаційної безпеки, а відповідно міждисциплінарність дослідження проблем пов'язаних з цим, ускладнює процесне створення належного правового та нормативного підґрунтя досліджуваного феномену. А розробка законодавчої бази інформаційної безпеки будь-якої держави є необхідною мірою, що задовольняє найпершу потребу в захисті інформації під час визначення соціально-економічних та політичних напрямків її розвитку.

В цьому плані особливо слід відмітити дисертаційне дослідження українського правознавця Б. Кормича «Організаційно-правові основи політики інформаційної безпеки України» [13], метою якого стало проведення комплексного аналізу організаційно-правових основ політики інформаційної безпеки України. Ним охарактеризовано динаміку процесу створення системи інформаційної безпеки, з'ясовано причини відставання інституалізації й розвитку інформаційних правовідносин у цій сфері, визначено правові методи підвищення ефективності функціонування такої системи, запропоновано модель правового захисту інформаційної безпеки. Б. Кормич вважається одним з найбільш впливових дослідників правового напрямку дослідження інформаційної безпеки у вітчизняній юридичній літературі. Саме він сформулював і уточнив правовий зміст основних понять і категорій інформаційної безпеки як складової частини національної безпеки, створив класифікацію об'єктно-суб'єктного складу й напрямків інформаційної безпеки, придатну

для застосування в нормативно-правових актах. Ним визначені особливості формування інформаційного права та правової бази інформаційної безпеки на сучасному етапі, зокрема в Україні. Особливої уваги заслуговує здійснений порівняльно-правовий аналіз повноважень державних органів у сфері інформаційної безпеки та аналіз співвідношення національного законодавства у сфері інформаційної безпеки з міжнародно-правовими нормами і стандартами, а також узагальнений сучасний досвід правотворчої та правозахисної практики щодо захисту інформаційної безпеки як важливої функції держави.

Ще одним фундаментальним дослідженням у вітчизняній юридичній науці можна вважати дисертаційне дослідження Ю. Максименка «Теоретико-правові засади забезпечення інформаційної безпеки» [24], в якому визначені теоретичні та правові основи забезпечення інформаційної безпеки України і здійснено системний огляд українських та закордонних науково-практичних джерел щодо наукової розробки теми. Окреслено напрямки співробітництва Європейського Союзу й України в інформаційній сфері, охарактеризовано стан нормативно-правового забезпечення інформаційної безпеки України та визначено головні проблеми в цій сфері. Особливої уваги заслуговують пропозиції з удосконалення національного законодавства щодо регулювання суспільних відносин у сфері інформаційної безпеки України.

Цікавим є також наукове дослідження О. Олійника. У дисертаційній роботі «Організаційно-правові засади захисту інформаційних ресурсів України» [26], ним виявлені й систематизовані проблеми захисту інформації як складової частини (підсистеми) інформаційної безпеки України, обґрунтовані правові і організаційні основи удосконалення цієї діяльності.

Як показує аналіз наукової літератури, присвяченої питанню інформаційної безпеки, більшість фахівців сходяться на думці, що інформаційна безпека – це складова частина національної безпеки та представляє собою :

стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави, за якого зводиться до мінімуму нанесення шкоди через не повність, несвоєчасність та недостовірність інформації або негативного інформаційного впливу через негативні наслідки функціонування інформаційних технологій, а також через несанкціоноване поширення інформації (Л. Харченко, В. Ліпкан, О. Логінов [28, с. 47], А. Баранов [3, с. 72], В. Богущ, О. Юдін [4, с. 39], І. Чиж та ін.);

стан захищеності інформаційного середовища/простору, який забезпечує його формування, використання і розвиток в інтересах громадян, організацій, держави (В. Богущ, Юдін [4, с. 39], Ю. Бондар [5, с. 21] та ін.).

Зточки зору більшості науковців, інформаційна безпека являє собою здатність системи протистояти випадковим чи навмисним внутрішнім та зовнішнім загрозам – здатність забезпечити захист суб'єктів від негативного інформаційного впливу, тобто вона насамперед пов'язується з діяльністю держави, оскільки в більшості випадків йдеться про певні несанкціоновані дії з інформацією.

Цікава позиція О. В. Литвиненка, який, провівши аналіз емпіричного матеріалу та наукових праць, дійшов висновку, що інформаційна безпека – захист інформації; захист і контроль національного інформаційного простору; забезпечення належного рівня інформаційної достатності [18, с. 10].

Деяко інше визначення даного терміну дає Б. Кормич: «...інформаційна безпека – це захищеність встановлених законом правил, за якими відбуваються інформаційні процеси в державі, що забезпечують гарантовані Конституцією умови існування і розвитку людини, всього суспільства і держави» [15].

Логічною є позиція В. Логінова, який зазначає, що інформаційну безпеку не можна розглядати лише як окремий стан – вона має враховувати майбутнє. Отже, її слід розглядати крізь органічну єдність ознак, таких як стан, властивість, управління загрозами та небезпеками, за допомогою якого забезпечується обрання оптимального шляху їх усунення і мінімізації впливу негативних наслідків [21, с. 7].

Для визначення поняття інформаційної безпеки часто використовуються поняття «інформаційний простір держави», «національний інформаційний простір», «інформаційне середовище». В цьому контексті можна відмітити наступне: О. В. Литвиненко визначає національний інформаційний простір як сукупність інформаційних потоків як національного, так і іноземного походження, які доступні з території держави [20, с. 6]. О. В. Карпенко вказує, що інформаційний простір – середовище в якому і завдяки якому, виробляється, існує, циркулює, обертається інформація [11, с. 240-241]. На аналогічних позиціях стоїть і О. М. Городецька: «...Інформаційний простір (інфосфера) – сфера людської діяльності, яка зв'язана із створенням, перетворенням і споживанням інформації» [6, с. 101]. Є. А. Макаренко дає таке визначення інформаційного простору: «...підсистема середовища буття людини, яка забезпечує життєдіяльність будь-якої іншої системи в тому числі системи міжнародних інформаційних відносин» [23, с. 285].

Отже, узагальнюючи підходи науковців щодо визначення поняття інформаційного простору, даний об'єкт можна визначити як середовище, пов'язане із створенням, перетворенням, розповсюдженням і споживанням інформації і яке

забезпечує життєдіяльність будь-якої іншої системи. Разом з тим національний інформаційний простір можна визначити як інформаційний простір, в будь-якій точці якого з території держави доступні інформація та інформаційні потоки як національного, так й іноземного походження

У науковій праці Є. А. Макаренко, М. М. Рижикова, М. А. Ожеван, В. І. Головченко, В. П. Гондюла «Міжнародна інформаційна безпека: сучасні виклики та загрози» [22], яка вийшла у світ 2006 р., наведено визначення міжнародної інформаційної безпеки як взаємодії акторів міжнародних відносин з операцій підтримання сталого миру на основі захисту міжнародної інфосфери, глобальної інфраструктури та суспільної свідомості світової спільноти від реальних і потенціальних інформаційних загроз. Відповідно, з точки зору юриспруденції, міжнародна інформаційна безпека визначається як стан та умови захищеності міжнародного інформаційного середовища, які забезпечують його формування, використання та розвиток в інтересах акторів міжнародних відносин, включених в це інформаційне середовище, за яких підтримується сталий мир на основі захисту міжнародної інфосфери, глобальної інфраструктури та суспільної свідомості світової спільноти від інформаційних загроз, і, отже, не допускається (чи мінімізується) завдання шкоди їхнім інтересам через незаконні дії з інформаційними ресурсами та через негативний інформаційний вплив та негативні наслідки функціонування інформаційних технологій.

Деякі науковці ототожнюють поняття «інформаційна безпека» та «безпека інформації», що є не дуже коректним, оскільки інформаційна безпека забезпечує безпеку інформації, яка являє собою стан захищеності інформації від внутрішніх та зовнішніх загроз, тобто захист від впливів, які порушують її (інформації) статус.

Висновки. Інформаційна безпека є важливою сферою забезпечення національної безпеки, яка характеризує стан захищеності національних інтересів в інформаційній просторі від зовнішніх та внутрішніх загроз у формі несанкціонованого вторгнення в інформаційні системи та атак на критично важливі інфраструктури. Це сукупність правових заходів що забезпечують збереження і цілісність інформації та нормативно-правовий порядок доступу до неї.

З урахуванням глобального проникнення інформаційних технологій у найважливіші сфери життя суспільства, нашої державі необхідно передбачити комплекс правових норм за допомогою яких ефективно забезпечувався б захист інформаційного простору, насамперед враховуючи відповідні міжнародно-правові механізми у даній сфері. Так наприклад необхідне максимально широке застосування норм міжнародного

права щодо повноважень в інформаційній сфері; еквівалентності вимог до забезпечення інформаційної безпеки критичної інфраструктури; правомірності одержання, використання, поширення, зберігання та захист інформації; превентивності й адекватності заходів щодо запобігання та захисту від зовнішніх несанкціонованих інформаційних вторгнень і нейтралізація внутрішніх інформаційних загроз, тощо.

Література

1. Концепція Національної програми інформатизації: схвалено Законом України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» від 4 лютого 1998 року № 75/98-ВР.
2. Стратегія інформаційної безпеки: затверджена Указом Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021.
3. Баранов А. Інформаційний суверенітет чи інформаційна безпека. *Національна безпека і оборона*. 2001. № 1. С. 7076.
4. Богущ В.М., Юдін О.К. Інформаційна безпека держави. К. : МКПрес, 2005. 432 с.
5. Бондар Ю.В. Національний інформаційний простір новітньої України: Становлення та функціонування у процесі політичної трансформації суспільства. К. : МАУП, 2007. 184 с.
6. Городецька О.М. Міжнародна інформація : Навч. посіб. для вищих навч. закл. К. : МЛПІ, 2001. 164 с.
7. Дзьобань О. П. Мануйлов Є. М. Інформаційна безпека: екзистенційні аспекти і мережеві практики. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2017. № 2 (33). С. 42-54.
8. Захаренко К. Основні суб'єкти та інститути інформаційної безпеки. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Серія Філософія*. 2017. № 48 (1). С. 212-219.
9. Форос А. В. Інформаційна безпека як складова національної безпеки України. *Правова держава*. 2019. №2. С.222-226.
10. Калюжний Р.А., Цимбалюк В.С. Координація діяльності органів влади у боротьбі з організованою кіберзлочинністю. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2002. № 6. С. 105-111.
11. Карпенко О.В. Інформаційна політика та безпека: Підручник. К. : НораДрук, 2006. 320 с.
12. Кормич Б.А. Організаційно-правові основи політики інформаційної безпеки України : дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07. Одеса, 2004. 427 с.
13. Кормич Б.А. Організаційно-правові основи політики інформаційної безпеки України : автореф. дис. ... док. юрид. наук. спеціальність 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право», Харків, 2004. 42 с.
14. Кормич Б.А. Інформаційна безпека : Організаційно-правові основи : Навч. посіб. К. : Кондор, 2004. 384 с.
15. Кормич Б.А. Поняття та правовий зміст категорії «інформаційна безпека». *Наукові праці Одеської національної юридичної академії*. Т. 3. Одеса : Юридична література, 2004. С. 545-55.
16. Крюков О.І. Інформаційна безпека держави в умовах глобалізації. *Державне будівництво*. 2007. № 2.
17. Ландіна А. В. Інформаційна безпека як об'єкт злочину. *Правова держава*. 2016. № 27. С. 354-361.
18. Литвиненко О.В. Проблеми забезпечення інформаційної безпеки у пострадянських країнах (на прикладі України та Росії) : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04. К., 1997. 18 с.
19. Литвиненко О.В. Проблеми забезпечення інформаційної безпеки в пострадянських країнах (на прикладі України та Росії) : автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 1997. 18 с.
20. Литвиненко О.В., Бінько І.Ф., Потіха В.М. Інформаційний простір як чинник забезпечення національних інтересів України : Монографія. К.: ІМВ КУ ім. Т. Шевченка, 1998. 247с.
21. Логінов О.В. Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки органів виконавчої влади : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національна академія внутрішніх справ України. К., 2005. 22 с.
22. Макаренко Є. А., Рижиков М. М., Ожеван М. А., Головченко В. І., Гондюл В. П. Міжнародна інформаційна безпека: Сучасні виклики та загрози. К. : Центр вільної преси, 2006. 916 с.
23. Макаренко Є.А. Інформаційна політика Європейського Союзу. К. : 2000. 288 с.
24. Максименко Ю.Є. Теоретико-правові засади забезпечення інформаційної безпеки : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. спеціальність 12.00.01 «Теорія та історія держави і права, історія політичних і правових вчень», Київ, 2007. 2 с.
25. Наливайко Л.Р. Інформаційна безпека та інформаційна політика в Україні: конституційно-правовий аспект. *Вісник Запорізького державного університету*. 2003. № 1. С. 60–65.
26. Олійник О.В. Організаційно-правові засади захисту інформаційних ресурсів України : автореф. дис. ... канд. політ. наук. спеціальність 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право», К., 2006. 22 с.
27. Шумейко О.О. Інформаційна безпека : навч. посіб. Дніпро : Дніпровський державний технічний університет, 2019. 155 с.
28. Харченко Л. С., Ліпкан В. А., Логінов О. В. Інформаційна безпека України: Глосарій / Р.А. Калюжний (заг. ред.). К. : Текст, 2004. 135 с.
29. Хоффман Л. Дж. Современные методы защиты информации / пер. с англ. Москва : Советское радио, 1980. 57 с.
30. Alkhudhayr F., Alfarraj S., Aljameeli B., Elkhdiri S. Information security : A review of information security issues and techniques. In 2019 2nd International Conference on Computer Applications & Information Security (ICCAIS). Pp. 1-6.
31. Chellappa Ramnath K., Paul A. Pavlou. Perceived information security, financial liability and consumer trust in electronic commerce transactions. *Logistics Information*.
32. Kirillova E. A., Yakhutlov U. M., Wenqi X., Huiting G., Suyu W. Information Security in the Management of Personnel in a Modern Organization. In 2020 International Conference Quality Management, Transport and Information Security, Information Technologies, pp. 107-109.
33. Mukundan N. R., Prakash Sai L. Perceived information security of internal users in Indian IT services industry. *Information Technology and Management*. 2014. № 15 (1). Pp.1-8.
34. Potejko P. Information security in: Wojtaszczyk, K., Materska-Sosnowska, A. (ed.), State security, ASPRA-JR publishing house, 2009. Warsaw, 194 p.
35. Lundgren, B., Möller, N. Defining Information Security. *Sci Eng Ethics* 25, 419–441 (2019).

36. Gupta, A. (2015). Definitions. In: E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford encyclopedia of philosophy* (Summer 2015 ed.).

37. Kolkowska, E., Hedström, K., & Karlsson, F. (2012). Analyzing information security goals. In M. Gupta, J. Walp, & R. Sharman (Eds.), *Threats, countermeasures, and advances in applied information security* (pp. 91–110). Hershey: IGI Global.

38. Parker, D. B. (2009). Towards a new framework for information security. In S. Bosworth, M. E. Kabay, & E. Whyne (Eds.), *Computer security handbook* (5th ed.). Hoboken, NJ: Wiley.

39. von Solms, B. (2001a). Information security – A multidimensional discipline. *Computers & Security*, 20, 504–508.